

6413 SAYILI TSK DİSİPLİN KANUNUNUN ESASLARI THE PRINCIPALS OF TURKISH ARMED FORCES DISCIPLINE LAW NO. 6413

Mehmet ALKAN*

Özet: Askerliğin temeli olan disiplin konusundaki mevzuat hükümlerinin günün şartlarına uygun olmadığından hareketle yapılan çalışmalar neticesinde 6413 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu 16 Şubat 2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu makalede önceki mevzuat hükümleri ve uygulamalar ile yeni kanunun esaslarına değinilmiş ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu disiplin hükümleriyle kısa karşılaştırmalar yapılmıştır. Disiplin cezası türleri, disiplin amirlerinin yetkileri, cezalandırma sürecinde uygulanan kurallar ve bazı disiplin cezalarına karşı yargı yolunun açılması gibi hususlarda askeri disiplin hukukunda devlet memurları disiplin hukukuna benzer esaslar kabul edilmiştir. Bununla birlikte iki kanun arasında önemli farklılıklar da bulunmaktadır. Sonuç olarak yeni kanun özellikle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin “oda hapsi cezası” ve “Disiplin Mahkemeleri” konusundaki kararlarını karşılar nitelikte olmakla birlikte hürriyeti bağlayıcı ceza olan hizmet yerini terk etmeme cezasının varlığı ve disiplin cezalarının tümüne karşı yargı yolunun açılmamış olması temel eksiklikler olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Disiplin, disiplin amiri, disiplinsizlik, disiplin cezası, askeri şahıs, devlet memuru,

Abstract: Turkish Armed Forces Discipline Act, No 6413, which is the basis of army, was adopted on 31 January 2013 and entered into force on 16 February 2013 owing to the outdated character of previous legislation. This article touches upon the provisions and implementations of the previous and the current body of legislation, and it compares these legislations with Civil Servants' Act No 657. The principals of military law concerning disciplinary punishment types, jurisdiction of discipline commander, rules applied during the disciplinary procedure and judicial review of discipline offences are similar to those laid down in the Civil Servants' Act. Despite these similarities, there are significant differences between these laws. Although military discipline law met resolutions of the European Court of Human Rights on the issues of room confinement punishment and discipline courts, the existence of these institutions in exceptional circumstances, the punishment of non-leave of military place, and the lack of judicial review of disciplinary offences are considered as the main deficiencies of the current disciplinary law.

Keywords: Discipline, discipline commander, indiscipline, disciplinary penalty, military person, civil servant

* Jandarma Okullar Komutanlığı Hukuk Bilimleri Dersleri Öğretmeni Beytepe/ Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, yedincimehmett@hotmail.com

1. Giriş

Kişilerin içinde yaşadıkları topluluğun genel düşünce ve davranışlarına uymalarını sağlamak amacıyla alınan önlemlerin bütünü olarak tanımlanan ve özellikle kamusal alanda önemli bir yer tutan disiplin kavramı, 211 Sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) İç Hizmet Kanunu'nda "*Kanunlara, nizamlara ve amirlere mutlak bir itaat ve astının ve üstünün hukukuna riayet etmek*" şeklinde tanımlanmış olup, askerlik için önemi "*disiplinin olmadığı yerde kan ve gözyaşı vardır*" şeklindeki veciz sözle ifade edilmektedir.¹

Her askerin ahlak ve karakter olgunluğuna erişmesi, bilgi, fikir ve düşünce yapısının gelişmesi, ruhen ve bedenen güçlü olması, vazifesini tam ve zamanında yerine getirmesi ancak üstün bir disiplin anlayışıyla mümkün olacağından disiplin, TSK için olmazsa olmaz bir husustur.² Her kamu kurumunun disiplin mevzuatının bulunması, disiplin işlemlerinin kamu görevlilerinin atama, terfi, ödüllendirme, görevlendirme, meslek içi ve diğer kurslara seçim gibi işlemlerdeki belirleyiciliği yanında yargı kararı olmaksızın disiplin yoluyla memuriyetten çıkarmanın mümkün olması, disiplin kavramının tüm kamu görevlileri için önemini ortaya koymaktadır.³

Disiplinle özdeşleşen bir kurum olan TSK'da disiplin işlemleri 31 Ocak 2013 tarih ve 6413 Sayılı TSK Disiplin Kanunu ile yeniden düzenlenmiştir. Bu makalenin amacı; bu kanunun esasları ile getirdiği yenilikleri ortaya koymak ve yeri geldiğinde 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu hükümleriyle karşılaştırarak okuyucuyu bilgilendirmektir.⁴

2. 6413 Sayılı Kanun Öncesi Mevzuat ve Uygulama

Disiplin hukuku, kanuni tanımı harp sanatını öğrenmek ve yapmak mükellefiyeti olan askerlikte önemli bir yer tutmakta olup, emirle-

¹ Tanım için bkz.: Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük www.tdk.gov.tr E.T: 06.06.2014

² Cihan Koç, TSK İç Hizmet Kanunu ve Yönetmeliği-Askeri Ceza Kanunu-TSK Disiplin Kanunu-TSK Personel Kanunu ve İlgili Mevzuat, 20. Baskı, Ankara, Kasım 2013, s.52.

³ Disiplin konusunu düzenleyen çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarına ait yaklaşık 120 adet düzenleme (Kanun/Tüzük/Yönetmelik) bulunmaktadır. www.mevzuat.gov.tr E.T: 08.06.2014

⁴ Bu makaledeki asker kavramı yükümlü erbaş/erler hariç Kanun kapsamına giren diğer tüm askeri şahısları (subay-astsubay-uzman jandarma-uzman erbaş-sözleşmeli erbaş/er) kapsar şekilde kullanılmıştır.

rin derhal yerine getirilmesinin temellerinden birini teşkil etmektedir.⁵ 6413 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden önce askeri disiplin hukuku alanında dağınık olarak nitelendirilebilecek bir hal bulunmaktaydı. Bu dönemde disiplinle ilgili temel düzenlemeler 477 sayılı Disiplin Mahkemeleri Kuruluşu, Yargılama Usulü ve Disiplin Suç ve Cezaları Hakkında Kanun ile 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunuydu Belirtilen düzenlemelere göre iki tür disiplinsizlik eylemi bulunmaktaydı. Bunlardan birincisi 477 sayılı Kanunun 47-61A maddeleri arasında yer alan on altı disiplin suçu, ikincisi ise 1632 sayılı Kanunun 162/A maddesinde “Askeri terbiyeyi, disiplini bozan ve hiç bir ceza kanununun maddelerine uymayan fiiller ve tekâsüller” olarak tanımlanan ve tamamen disiplin amirlerinin değerdirmesine bağılı olan disiplin tecavüzleriydi.

Disiplin amirleri maiyetinin disiplin tecavüzü olarak adlandırılan eylemlerinde veya 477 sayılı Kanunda tanımlanan disiplin suçlarında maiyetine uyarı, aylık kesilmesi, göz hapsi ve oda hapsi cezaları verebilmekteydi. Disiplin amiri disiplin suçlarında ayrıca takdir hakkını kullanarak maiyetini, suç türüne göre üç günden iki aya kadar göz hapsi veya oda hapsi cezası verebilen, Disiplin Mahkemesine de sevk edebilmekteydi. Yine benzer şekilde, nezdinde disiplin mahkemesi kurulan komutan veya askeri kurum amiri herhangi bir suretle bir disiplin suçunun işlendiğini öğrendiğinde doğrudan doğruya disiplin cezası verme, Disiplin Mahkemesinde dava açılmasının gerekip gerekmediğine karar vermek üzere disiplin hazırlık soruşturması yaptırma veya ilgili disiplin amirinden cezalandırma talep etme haklarına sahipti. Disiplin amirlerine çok geniş yetkiler veren bu düzenlemelerde aşağıda kısaca değineceğimiz birçok sorunlu alan bulunmaktaydı.

a. Disiplinsizlik Eylemlerinin Belirsizliği

Disiplin amiri veya sevk durumunda Disiplin Mahkemesinin yetkili olduğu disiplin suçlarının, 477 sayılı Kanunda sınırlı olarak sayıldığına yukarıda değinilmiştir. Dolayısıyla Askeri Ceza Kanununda askeri itaat ve inkıyadı bozan her türlü fiiller olarak tanımlanan ve hiçbir kanunda yer almayan disiplin tecavüzleri disiplin işlemlerinin ağırlık noktasını oluşturmaktaydı.

⁵ Sahir Erman, Askeri Ceza Hukuku, Umumi Kısım ve Usul, 7. Bası, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1983, s.290.

Bu düzenlemeler, disiplinsizlik oluşturan eylemlerin belirlenmesinde keyfilik ve farklı uygulamaların meydana gelmesine neden olmuştur. Bu kapsamda aynı eylemi bir disiplin amiri disiplin tecavüzü olarak değerlendirirken başka bir disiplin amiri bu değerlendirmeyi yapmama hakkına sahipti. Bu yetersiz düzenlemenin sonuçlarından biri de aynı eylemin farklı disiplin amirleri tarafından farklı ağırlık ve nitelikteki disiplin cezalarıyla cezalandırılabilmesiydi. Başka bir deyişle disiplin amiri, Askeri Ceza Kanunu'nun 165'inci maddesinde yer alan ceza türlerinden birini serbestçe seçebilmekteydi. Örneğin aynı eylemi gerçekleştiren iki personelden biri disiplin amiri tarafından "uyarı" cezasıyla tecziye edilirken diğer bir personelin aynı veya başka bir disiplin amiri tarafından 28 güne kadar "oda hapsi" cezasıyla tecziye edilebilmesi mümkündür.

b. Disiplin Amirlerinin Yetkilerinin Fazlalığı

1632 sayılı Kanunun mülga 171'inci maddesine merbut (ekli) cetvele göre oda ve göz hapsi cezasının sınırları, amirin rütbesine göre, 2-28 gün olarak belirlenmişti. 2005 yılına kadar yürürlükte kalan mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda süreli hapis cezasının alt sınırının 7 gün olarak düzenlendiği dikkate alındığında; hürriyeti bağlayıcı ceza türü olan oda hapsi cezasıyla, AİHM tarafından bu kapsamda değerlendirilmemekle beraber benzer nitelikte olduğunu değerlendirdiğimiz göz hapsi cezalarında, disiplin amirlerine verilen yetkinin fazlalığı daha açık olarak ortaya çıkmaktadır.

c. Disiplin Amiri Olmayan Amirler

Bazı istisnalar dışında subaylar dışındaki personel disiplin amiri olarak kabul edilmediğinden bu statüde olmayan amirler, maiyetinin cezalandırılmasını ancak üst amirden talep edebilmekteydi.⁶ İdare hukukunda yetki ve sorumlulukta paralellik ilkesi, bir işten sorumlu

⁶ 171. maddeye bağlı cetvele göre, müfrez birlik komutanı olan uzman jandarma ve uzman erbaşlar ile astsubaylar, herkese uyarı cezası, erbaş ve erlere ise izinsizlik cezası verme yetkisine sahipti. 6413 sayılı Kanuna ekli (1) sayılı cetvele göre uzman erbaş, sözleşmeli erbaş ile erbaş/erler müfrez görev yaptıkları sürece erbaş/erlere disiplin cezası verebilecektir.

olan kişinin görevini başarması için bazı yetkilere de sahip olmasını gerektirmesine karşın, subaylar dışındaki personele disiplin cezası verme yetkisi tanınmaması, uygulamada sorumlu ama yetkisiz amirlerin bulunmasına neden olmuştur. Bu kapsamda, astsubay statüsünde olan bir ilçe jandarma komutanı veya tim komutanı subay kadrosuna atanmış olmasına rağmen maiyetinin disiplinsizliklerinde ceza verme yetkisi bulunmadığından, üst disiplin amiri olan il jandarma komutanından veya bölük komutanından cezalandırma talep etmekteydi.

d. Sivil Personelin Askeri Disiplin Hukukuna Tabi Olması

Öncesinde Askeri Yargıtay içtihatları, 4551 sayılı Kanundan sonra ise 1632 sayılı Kanunun mülga 165'inci maddesi doğrultusunda; TSK'daki devlet memurlarının "*amire saygısızlık, emre itaatsizlik ve bilerek doğruyu söylememe*" disiplin suçlarını işleyebileceği kabul edildiğinden, belirtilen disiplin suçlarının işlenmesi durumunda, devlet memuru amiri tarafından cezalandırılabilmesi gibi disiplin mahkemesine de sevk edilebilmekteydi.⁷ TSK'da görevli sivil personel aynı doğrultuda 1632 sayılı Kanunda yer alan "*amiri tehdit, amire hakaret, amire mukavemet, amire fiilen taarruz, emre itaatsizlikte ısrar*" suçlarında yargılama bakımından askeri yargıya tabiydi. Bu düzenlemeler 657 sayılı Kanunun 233'üncü maddesinde yer alan istisnai düzenlemeye uygun olsa da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), TSK'da görevli sivil kişilerin askeri yargıya tabi olmasının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'nin ihlali olduğuna karar vermiştir.⁸

⁷ Bu konuda bkz.: İlder Aksoylu, "Milli Savunma Bakanlığı ile Türk Silahlı Kuvvetlerinde Görevli Devlet Memurlarının Disiplin Hukuku", *AYİM 19 Numaralı Dergi*, s.103; Askeri Yargıtay Daireler Kurulunun 05.06.2003 tarihli ve 2003/57-56 sayılı kararı.

⁸ Madde 233 - Bu kanunun 7'nci bölümünde yer alan "Disiplin" e ait 124-136'nci maddelerindeki hükümlerin Türk Silahlı Kuvvetlerinde çalışan sivil memurlar ile sözleşmeli ve yevmiyeli personel hakkında uygulanmasından, Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanun ve Yönetmeliği, Askeri Mahkemeler Kuruluş ve Yargılama Usulü Kanunu ve konu ile ilgili diğer hükümleri saklıdır.

TSK'da görevli devlet memurlarının bazı suçlar bakımından askeri mahkemelerde yargılanmasının Sözleşmenin ihlali olduğu yönünde 31.05.2011 tarihli İçen-Türkiye kararı için bkz.: <http://www.yargitay.gov.tr/aihml/upload/45912-06.pdf>

e. Disiplin Mahkemelerinin Yapısı ve İşleyişi

Anayasa'nın 145'inci maddesine göre Askerî Yargı, Askerî Mahkemeler ve Disiplin Mahkemeleri tarafından yürütülür. 1964 yılında yürürlüğe giren 477 sayılı Kanuna göre disiplin mahkemeleri üç subay veya iki subay bir astsubaydan oluşmakta olup, tam bir mahkeme niteliğindedir.⁹ Adli mahkemelerdeki Cumhuriyet Savcısıyla aynı görevi yapan iddia makamındaki disiplin subayı ile üyeler, istisnalar dışında, nezdinde mahkeme kurulan komutan tarafından bir yıllığına görevlendirilmektedir ve mahkeme kararlarına komutanın itiraz hakkı vardır Mahkemenin kararlarına karşı temyiz yolu değil yetkili kılınan en yakın disiplin mahkemesine itiraz yolu mevcuttur. Disiplin mahkemelerinin bu üye yapısı ve işleyişi AİHM tarafından Sözleşme de düzenlenen adil yargılanma hakkına aykırı bulunmuştur.¹⁰

3. 6413 Sayılı Kanunun Gerekçesi ve Getirdiği Yenilikler

Başlangıç noktası yukarıdaki gelişmeler olan kanun tasarısının gerekçesinde özetle; *"TSK personeli hakkında uygulanan disiplin hükümlerinin mevzuatta dağınık şekilde düzenlendiği, disiplin amirleri veya disiplin mahkemelerince personele oda veya göz hapsi cezası verilmesine imkân tanıyan düzenlemelerin AİHM nezdinde dava konusu olduğu ve birçok kararda asker kişilere verilen oda hapsi cezalarının AİHS'e aykırı olduğuna dair kararlar verildiği, bu kararlara göre disiplin amiri tarafından verilen oda hapsi cezalarında kişinin özgürlüğü ve güvenliği hakkının; disiplin mahkemesince verilen oda hapsi cezalarında ise adil yargılanma hakkının ihlal edildiği gerekçeleriyle ülkemizin tazminata mahkûm edildiği belirtilerek tasarının disiplin hukukuna ilişkin sorunların disiplin amirlerinin otoritesinde ve emir-komuta sisteminde zafiyet meydana getirmeden, değişen ve gelişen günümüz hukuk anlayışına uygun bir şekilde çözümlenmesi amacıyla hazırlandığı"* belirtilmiştir.¹¹ Kanunla getirilen yenilik ve değişiklikleri müteakip başlıklar altında sıralamak mümkündür.

⁹ Veyisoğlu/Türkiye Kararı, Karar tarihi 27.06.2007, Başvuru no. 27341/02, <http://www.inhak.adalet.gov.tr/hudoctr.html>

¹⁰ Disiplin Mahkemelerinin adil yargılanma ilkesinin ihlaline neden olduğu yönünde 03.05.2007 tarihli İrfan Bayrak-Türkiye kararı için bkz.: http://www.yargitay.gov.tr/aihm/upload/39429_98.pdf; 26.06.2007 tarihli Veyisoğlu-Türkiye kararı için bkz.: http://www.yargitay.gov.tr/aihm/upload/27341_02.pdf

¹¹ Kanunun gerekçesi için bkz.:<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss394.pdf>

a. Askeri Disiplin Mevzuatı Tek Bir Kanunda Toplanmıştır

Yukarıda da belirtildiği gibi daha önce 211, 477 ve 1632 sayılı kanunlar çerçevesinde yürütülen disiplin işlemleri tek bir kanunda toplanmıştır. Disiplin suçlarını düzenleyen 477 sayılı Kanun savaş zamanında uygulanmak üzere askıya alınırken, 1632 sayılı Kanunun 162-191'inci maddeleri yürürlükten kaldırılarak askeri ceza kanunu içinde disiplin mevzuatının bulunması sonlandırılmış böylece 1632 sayılı Kanun askeri suçlara, 6413 sayılı kanun ise disiplin suçlarına ilişkin özel kanun haline getirilmiştir.¹²

b. Disiplin Suçları ve Disiplin Cezalarının Türleri Yeniden Düzenlenmiştir

6413 sayılı Kanun oda ve göz hapsi cezalarının, istisnaları olmakla birlikte, kaldırılması dışında disiplin cezalarının türlerini de yeniden düzenlemiştir. Disiplin kabahatleri ve disiplin tecavüzlerine verilebilecek cezalar; Askeri Ceza Kanununun 165'inci maddesinde uyarı, aylık kesilmesi, göz hapsi ve oda hapsi olarak düzenlenmişken 6413 sayılı Kanunda; rütbeli personele (yükümlü erbaş/erler ve askeri öğrenciler hariç) verilebilecek disiplin cezaları ve disiplin cezası verebilecek makamlar aşağıdaki tablodaki gibi belirlenmiştir.

Uyarma	Kınama	Hizmete Kısmi Süreli Devam	Aylıktan Kesme	Hizmet Yerini Terk Etmeme	Oda Hapsi	Silahlı Kuvvetlerden Ayırma
Disiplin Amiri	Disiplin Amiri	Disiplin Amiri	Disiplin Amiri	Disiplin Amiri/ Disiplin Kurulu	Disiplin Amiri/ Disiplin Kurulu	Yüksek Disiplin Kurulu

Uyarma cezası önceki uyarı cezasının isim değiştirmiş hali; **Kınama** cezası devlet memurları kanununa paralel yeni bir düzenleme; **Hizmete kısmi süreli devam** cezası kısaltılmış göz hapsi; **Aylıktan kesme** aylık kesilmesi veya maaş katı cezasının aynısı; **Hizmet yerini terk etmeme** cezası göz hapsi cezasının isim ve şekil değiştirmiş hali olarak değerlendirilebilir.

¹² Disiplin hükümlerinin Askeri Ceza Kanununda yer almasının kanun tekniği açısından yanlış olduğu ve kanundan çıkarılması gerektiği yönünde bkz.: Sahir Erman, s.290; Ramazan Yıldırım, "Türk Askeri Disiplinin Hukukuna Kısa Bir Bakış", *AYİM 14 Numaralı Dergi*, s.124.

Erbaş ve erlere verilebilecek disiplin cezaları ve disiplin cezası verebilecek makamlar aşağıdaki tablodaki gibi düzenlenmiştir.

İzinsizlik	İlave Hizmet Yükleme	Hizmetten Men	Oda Hapsi
Disiplin Amiri	Disiplin Amiri	Disiplin Kurulu	Disiplin Amiri/ Disiplin Kurulu

1632 sayılı Kanununda kısa hapis cezaları başlığı altında düzenlenmiş olan oda hapsi cezası bütün asker kişilere; göz hapsi ise subaylara, astsubaylara, sivil personele, uzman jandarmalara ve uzman erbaşlara hem disiplin amirleri tarafından hem de disiplin mahkemeleri tarafından verilebilmekteydi. Önceki mevzuata göre oda hapsi cezasının infazında rütbeli personel mümkün olduğu takdirde cezayı tek başlarına belirli bir hapis odasında geçirirken; erbaş/erler cezayı kapısında nöbetçi bulunan muayyen hapis odalarında topluca çekmekteydi.

Hürriyeti bağlayıcı bir ceza olduğuna şüphe bulunmayan oda hapsi cezası, AIHM'de dava konusu yapılmış, mahkeme disiplin amirlerinin askeri hiyerarşi içinde bağısızlıktan uzak olarak kullandığı bu yetkileri sonucunda maiyetini özgürlüğünden yoksun bırakmasının "yetkili mahkemenin verdiği mahkumiyet kararından sonraki" tutukluluk niteliğini taşıması nedeniyle, Sözleşmenin 5Ş1 -a maddesindeki "özgürlük ve güvenlik hakkı"nın ihlal edildiğine karar vermiştir.¹³ Bu kararlar doğrultusunda yeni kanunda, seferberlik ve savaş zamanı ile barış zamanında Türk karasuları dışında bulunan gemilerde işlenen disiplinsizlikler hariç, oda hapsi cezası kaldırılmıştır.

Uzman Jandarma, Uzman Erbaş ile Sözleşmeli Erbaş/Erler Kanunun uygulanmasında subay ve astsubaylarla aynı kategoride değerlendirilirken, yükümlü erbaş ve erlere ceza puanı uygulaması olmaması ve beş ayrı başlık altındaki disiplinsizliklere karşı ancak üç farklı disiplin cezası verilmesi öngörülmüştür.¹⁴ Yine askeri öğrencilere daha

¹³ 22.12.2005 tarihli A.D.-Türkiye kararı için bkz.: http://www.yargitay.gov.tr/aihm/upload/29986_96.pdf; 20.03.2012 tarihli Koç ve Demir-Türkiye kararı için bkz.:

[http://askerihukuk.net/FileUpload/ds158941/File/kocvedemir_\(1\).pdf](http://askerihukuk.net/FileUpload/ds158941/File/kocvedemir_(1).pdf)
¹⁴ Uzman Jandarma: Lise mezuniyetini müteakip OSYM tarafından yapılan özel sınav sonunda Uzman Jandarma Okulunda bir yıl eğitim-öğretimi müteakip mezun olan, 10 yıl mecburi hizmeti bulunan ve 3466 sayılı Kanuna tabi olarak görev yapan asker kişidir. Sadece Jandarma Genel Komutanlığında mevcuttur.

önce oda hapsi ve izinsizlik cezası verilebilirken yeni düzenlemede sadece kınama ve izinsizlik cezası verilmesi benimsenmiştir.¹⁵

Yeni düzenlemede disiplinsizlik oluşturan tüm eylemler, 657 sayılı Kanunda olduğu gibi tek tek sayılmış ve tanımlanmıştır.¹⁶ Ancak Kanunun 8'inci maddesindeki *"Bu Kanunda belirlenmiş olan disiplinsizliklere nitelik ve ağırlıkları itibarıyla benzer eylemlerde bulunanlara, eylemleri adli veya askeri suç teşkil etse dahi aynı neviden disiplin cezaları verilebilir"* hükmüne istinaden işlenen fiil, tanımlanan disiplinsizliklerden birisine birebir uymasa da benzer olması durumunda disiplin işlemi yapılabilecektir. Örneğin; *"üste hakaret"* suçunu işleyen bir personel hakkında suç dosyası hazırlanarak üst komutanlık vasıtasıyla askeri mahkemeye sevki yanında 6413 sayılı Kanunun 17/a maddesine istinaden *"üste saygısızlık"* nedeniyle hizmete kısmi süreli devam cezası da verilebilecektir.¹⁷

Bu düzenlemenin *"Kanunsuz suç ve ceza olmaz"* ilkesine aykırı olup olmadığı hususunda doktrinde farklı görüşler mevcuttur. Düzenlemeye taraftar olanlar kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesinin ceza hukukuna ait olduğu dolayısıyla bu ilkenin disiplin hukukunda geçersiz olduğunu, bütün disiplin aykırılıklarının ayrıntıları ile kanunlarda gösterilmesi ve bunların karşısında her zaman ve her kurum için geçerli cezaların konulmasının mümkün olmadığı, disiplin cezalarının genel çizgileri ile kanunlarda belirtilerek disiplin suçları ile cezaları arasındaki nedensellik bağının idarece kurulmasının hem idarenin hem de memurun lehine olacağını düşünmektedir.¹⁸ Diğer bir görüşe göre disiplin cezasıyla korunan hukuki değer ve menfaat, ceza huku-

Uzman Erbaş: Silâh altındayken veya vatani hizmetini tamamlamasını müteakip üç yıl içinde yapılan seçme sınavlarını başarıyla tamamlayarak 1-5 yıllık sözleşmelerle 3269 sayılı Kanuna tabi olarak görev yapan asker kişidir. TSK'nın tamamında mevcuttur.

¹⁵ Askeri öğrencilerin disiplinsizlik teşkil edebilecek fiilleri ve bu fiillere verilebilecek disiplin cezalarının türleri ve miktarı, disiplin amirlerinin kimler olacağı, disiplin puanları, disiplinsizliklerde düşülecek disiplin ceza puanları ile disiplin cezalarına bağlı idari işlemlerin yönetmelikle tespit edileceği hüküm altına alınmış olup, Yönetmelik henüz yayımlanmamıştır.

¹⁶ Düzenlemenin madde gerekçesinde; *"İdareye güven ve kanunilik ilkeleri dikkate alınarak mevcut sistemde tanımlı olmayan disiplinsizlik teşkil eden eylemler, Silahlı Kuvvetlerin ihtiyaçları dikkate alınarak 657 sayılı Kanunda olduğu gibi tek tek tanımlanmıştır"* denilmiştir.

¹⁷ Benzer örnek için bkz. Murat Yaman, TSK Disiplin Kanunu, Adalet, 2013, s.53-54.

¹⁸ Aksoylu, s.113; Cemil Cem, *"Disiplin ve Disiplin Hukuku"*, Ankara Barosu Dergisi, 1969/5, s.822.

kundan farklı olarak, kamu hizmetlerinin gereği gibi yürütülmesiyle sağlanacak toplumsal değer ve menfaat olmakla birlikte, disiplin cezalarının cezai niteliği açıktır.¹⁹ Düzenlemeye karşı olanlar ise konu disiplin hukuku da olsa eylemlerin belirli olması gerektiği, aksi durumun hukuki güvenlik ilkesine aykırı olduğu, mevcut düzenlemenin disiplin amirlerine disiplinsizlik yaratma yetkisi başka bir deyişle disiplin tecavüzü uygulamasının devamı olduğu görüşündedir.²⁰

Diğer taraftan 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un hükümlülere ilişkin disiplin cezalarının düzenlendiği 48/(1) maddesinde yer alan aynı düzenleme, Anayasa Mahkemesi tarafından "*Suç ve cezaların kanuniliği*" ilkesine aykırılık gerekçesiyle iptal edilmiştir.²¹ Kanaatimizce; korunan menfaatin dolayısıyla maksadın farklı olması, disiplin hukukunda ceza hukukundan farklı ilke ve uygulamaların yapılmasını haklı kılmaktadır. Ancak gerek kişilerin davranışlarının tamamının önceden öngörülüp hepsinin kazistik yöntemle belirlenmesinin mümkün olmaması ve gerekse burada ceza hukukunun değil disiplin hukukunun söz konusu olması nedeniyle farklı ilkeler uygulanabileceğinden, mezkur karara katılmak mümkün değildir.

Kanun öncesinde TSK'dan ayırma işlemi, 926 sayılı TSK Personel Kanunu ve ilgili Sicil Yönetmeliklerine göre yapılırken, 6413 sayılı Kanunda, 657 sayılı Kanunda yer alan "devlet memurluğundan çıkarma disiplin cezası"na benzer şekilde, "Silahlı Kuvvetlerden ayırma cezası" düzenlenmiştir. Personelin tabi olduğu mevzuat hükümlerine göre Türk Silahlı Kuvvetlerinden ilişikinin kesilmesi veya durumuna göre sözleşmesinin feshedilmesi sonucunu doğuran Silahlı Kuvvetlerden ayırma cezası; kuvvet komutanlıkları, Jandarma Genel Komutanlığı veya Sahil Güvenlik Komutanlığından oluşturulacak yüksek disiplin

¹⁹ Onur Karahanoğulları, "Memur Disiplin Hukukunun Niteliği ve İlkeleri", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C.8, S.3, Temmuz 1999, s.55-77.

²⁰ Koç, s.812; Disiplin hukukunda kanunilik ilkesi geçerli olsa da suç kalıpları daha genel ve esnek olabilir. Turhan Tufan Yüce, Ceza Hukuku İlkelerinin Disiplin Ceza Hukukunda Geçerliliği Sorunu ve Danıştay Kararlarının Bu Açıdan Tahlili, *Danıştay Dergisi*, Yıl 24, S.88, 1994, s.9.

²¹ 03.10.2013 tarih ve 2013/106 K. sayılı karar için bkz.:18.01.2014 tarih ve 28886 sayılı Resmi Gazete; 657 sayılı Kanunun 125/son maddesindeki benzer düzenlemenin "kanunilik" ilkesine uygun olduğu yönünde bkz.: Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun 09.11.2000 tarih ve 2000/646 Esas sayılı kararı.

kurulları tarafından verilir ve ilgili komutan onayı ile yerine getirilir. Bu ceza, disiplin amirlerinden en az ikisinin teklifi üzerine yüksek disiplin kurulları tarafından verilebileceği gibi, eldeki bilgi ve belgelere göre yüksek disiplin kurulları tarafından re'sen de verilebilir. Genelkurmay Başkanının eldeki bilgi ve belgelere ya da gerekli görmesi üzerine yaptırdığı disiplin soruşturması sonucuna göre, hakkında bu cezanın verilmesine kanaat getirdiği personelin dosyaları, bir karar verilmek üzere doğrudan yetkili yüksek disiplin kuruluna sevk edilir. Yüksek disiplin kurulları; kurmay başkanının başkanlığında personel, istihbarat ve harekât başkanları, personel ve tayin dairesi başkanları, adli müşavir veya hukuk müşaviri, kıdem, sicil ve personel yönetimi ile ilgili şube müdüründen oluşur.

c. Disiplin Amirleri ve Yetkileri Yeniden Düzenlenmiştir

Kanun, 3'üncü maddede amir ve disiplin amiri kavramlarını tanımlamıştır. Buna göre Amir "Kadro ve kuruluş yönünden bağlı olan kimse ile amir olarak yetkilendirilmiş olan diğer kişiler"; Disiplin amiri "Disiplin cezası vermeye yetkili kılınmış ilk amir" olarak tanımlanmıştır. Disiplin amiri olabilmek için; amir konumunda olunması, disiplin cezası verilecek personelden rütbe veya kıdemce büyük olunması ve disiplin cezası verilecek kişiye sicil verme yetkisinin bulunması belirtilerek ihtilaf ve tereddüde yer vermeyecek bir düzenlemeye gidilmiştir.²²

Önceki düzenlemede disiplin amiri olmak için temel şart subay statüsünde olmak olarak belirlenmiş, astsubayların ise ancak müfrez ve müstakil olmaları durumunda disiplin amiri olmaları benimsenmişti.²³ Yeni düzenleme ile disiplin cezası verme konusunda subaylar ve astsubaylar arasındaki ayırım kaldırılmış, sicil verme yetkisi olan rütbe veya kıdemce büyük amir konumunda olan diğer statüdeki personel de disiplin amiri olarak tanımlanmıştır.

²² Sicil şartı personelin subay, astsubay, uzman jandarma ve uzman erbaş statüsünde olması hâlinde geçerli olup, erbaş erler için sevk idareden sorumlu olmak yeterlidir.

²³ Sözlük anlamı "bütünden ayrılmış" demek olan Müfrez kelimesi askeri terim olarak; "Bağlı olduğu birlikle aynı garnizonda konuşlandırılmayan birlikler" için kullanılmakla birlikte uygulamada pek karşılaşılmamaktadır.

Disiplin amirlerinin verebilecekleri cezalar, rütbe ve makamları dikkate alınarak yeniden belirlenmiş olup, disiplin amirlerinin ceza yetkileri oldukça kısıtlanmıştır. Örneğin; oda ve göz hapsi cezaları, amirin rütbesine göre önceden 2-28 gün arasındayken bu süre, hizmete kısmi süreli devam cezası için 2-10 gün, hizmet yerini terk etmeme cezası için ise 1-3 gün olarak düzenlenmiştir.

Düzenlemeye göre disiplin amirlerince erbaş/erlere sadece izinsizlik ve ilave hizmet yükleme cezaları verilebilmektedir. Hizmetten men cezası ise ancak Disiplin Kurulu tarafından verilebilecek ve askerlik hizmet süresinden sayılmayacaktır.

d. Disiplin Mahkemeleri Yerine Disiplin Kurulları Oluşturulmuştur

Disiplin mahkemeleri tarafından yürütülen faaliyet yargılama olarak adlandırılmışken yeni düzenlemede, tamamen idari bir kurul olan Disiplin Kurullarındaki faaliyet, tahkikat olarak adlandırılmıştır. Bununla birlikte disiplin kurulu bir mahkeme gibi tahkikatın her safhasında; ilgililerin özlük dosyasını ve her nevi evrakı incelemeye, ilgili kıta, karargâh, kurum veya amirlerden bilgi almaya, belge istemeye, tanık ve bilirkişi dinlemeye, keşif yapmaya, hâkim veya savcı kararı gerektirmeyen durumlarda kriminal inceleme yaptırma da dâhil olmak üzere, tahkikatı aydınlatacak her türlü idari işlemi yapmaya veya yaptırmaya yetkili kılınmıştır.

Disiplin Kurulu; subay, astsubay, uzman jandarma, uzman erbaşlar ile sözleşmeli erbaş ve erlerin hizmet yerini terk etmeme cezası gerektiren disiplinsizliklerine ilişkin tahkikatı yapmak veya yaptırmak ve hizmet yerini terk etmeme cezası ile cezalandırmak; erbaş ve erlerin ise hizmetten men cezası gerektiren disiplinsizliklerine ilişkin tahkikatı yapmak veya yaptırmak ve hizmetten men cezası ile cezalandırmakla görevli ve yetkilidir.

Buradaki benzer nokta Disiplin Kurulunun, Disiplin Mahkemelerinde olduğu gibi, kendiliğinden harekete geçememesi; tahkikat yapabilmesi için mutlaka disiplin amirlerince disiplinsizliğe ilişkin dosyanın gönderilmesi gerektiğidir. 477 sayılı Kanunda yer alan disiplin suçları için verilebilecek cezalar, ilgili maddelerde tek tek belir-

tilmekle beraber disiplin mahkemelerinin genel yetkisi 3-60 gün oda veya göz hapsi iken, Disiplin Kurulunun ceza verme yetkisi; rütbeli personel için hizmet yerini terk etmeme cezasında 4-10 gün; erbaş/erler için hizmetten men cezasında ise 7-15 gün olarak belirlenmiştir. Bu konuda son olarak ifade etmek gerekir ki Disiplin Mahkemelerinin Anayasa'da yer alması nedeniyle 477 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmamış, uygulanması şimdilik savaş zamanı ile sınırlandırılmıştır.

Teşkilatında bulunduğu komutana adli ve disiplin konularında danışmanlık yapmak, disiplin kurulunun yapacağı işlemleri koordine etmek, adli konular ile ilgili yazışma ve diğer idari işlemleri yürütmek üzere, Disiplin Mahkemelerinde olduğu gibi, Disiplin Kurulunda da disiplin subayı bulunmaktadır. Disiplin subayının öncelikle yardımcılığı kaldırılan askeri hâkim sınıfına mensup subaylar arasından atanması gerekirken birlikte bu görev atama veya görevlendirme suretiyle diğer sınıflara mensup subaylar tarafından yapılacaktır.²⁴ İhtiyaç duyulması hâlinde bir subay veya astsubay, disiplin subayı yardımcısı olarak görevlendirilebilir veya atanabilir. Ayrıca disiplin subaylıklarında ve disiplin kurullarında yazı işleri müdürü ve tutanak kâtipliği yapmak üzere yeteri kadar personel de görevlendirilir.

Disiplin subayı bir disiplinsizlik dosyasının ulaşması üzerine önce nezdinde kurulduğu komutandan "tahkikat onay emri" alır, "iddia ve savunma süre kararı"²⁵ hazırlayarak personele tebliğ edilmek üzere ilgili birlik komutanlığına gönderir. Disiplin kurulunun toplantısına katılır, karardan önce görüş bildirir, kurul tarafından verilen kararın personele ve komutana tebliğ işlemlerini yapar, itiraz işlemlerini takip eder, kararın kesinleşme işlemini müteakip infazını sağlar. Tahkikatla ilgili tüm belgeleri ve kayıtları tutar, yazışmaları yerine getirir.

Kanunun 37/5 maddesine göre disiplin kuruluna sevk edilen personel; tahkikatın gizliliğini, üçüncü şahıs ve makamların özel bilgileri ile şeref, haysiyet ve güvenliğini, gizli ve özel nitelikteki bilgileri

²⁴ Disiplin subayının belirli bir hukuki bilgi birikimine ve hukuk mantığına sahip olması gerektiğinden düzenlemenin yerinde olduğu yönünde bkz.: Demirağ, s.306.

²⁵ Kanun tarafından isimlendirme yapılmadığından uygulamada değişik şekillerde adlandırılabilir.

korumaya yönelik olanların dışındaki soruşturma evrakının tamamını inceleme, tanık dinletme ve disiplin kurulunda sözlü veya yazılı olarak savunma yapma hakkına sahiptir. Personelin kurulda müdafii yardımından faydalanıp faydalanmayacağı hususunda Kanunda bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak gerek bir şeyin yasak olmamasının serbest olduğuna delalet olması gerek başta Anayasa olmak üzere İdari Yargılama Usulü Kanunu, Avukatlık Kanunu ve diğer kanunların savunma hakkına ilişkin düzenlemeleri, gerekse cezalandırmanın personele olan olumsuz etkileri nedenleriyle, hakkında tahkikat yapılan personelin, vekâlet verdiği bir müdafii hukuki yardımından faydalanması, müdafii yazılı veya sözlü olarak savunmaya katılmasının mümkün olduğu değerlendirilmektedir. Nitekim Genelkurmay Başkanlığı Hukuk Hizmetleri Başkanlığı ve Adli Müşavirliğinin 05 Haziran 2014 tarihli görüşü de bu doğrultudadır.²⁶

e. Ceza Puanı ve Ceza Sayısı Sistemi Getirilmiştir

Kanunun “Disiplin ceza puanına bağlı olarak ayırma cezası verilmesi” başlıklı 21’inci maddesinde en son alınan disiplin cezasının kesinleştiği tarihten geriye doğru son bir yıl içinde 18 veya son beş yıl içinde 35 disiplin cezası puanı almak ya da en son alınan disiplin cezasının kesinleştiği tarihten geriye doğru son bir yıl içinde en az iki farklı disiplin amirinden toplam 12 veya daha fazla veya son beş yıl içinde 25 disiplin cezası almak; disiplinsizliği alışkanlık hâline getirmek olarak kabul edilmiştir.

Bu düzenleme subay, astsubay ve uzman jandarmalar için geçerli olup sözleşmeli subay/astsubay, uzman erbaş ve sözleşmeli erbaş/er’leri kapsamamaktadır.²⁷ Bu kapsamda disiplin cezaları ağırlık ve cezayı veren makam dikkate alınarak puanlamaya tabi tutulmuştur.

²⁶ Aynı görüş için bkz.: Demirağ, s.314; Disiplin soruşturmasında CMK madde 147 ve 148 hükümlerine uyulması gerektiği yönünde bkz.: Değirmenci/Tanrıverdi, s.445.

²⁷ Bu personelin özel kanunlarına göre “... son bir yıl içinde toplamda otuz gün ve daha fazla oda hapsi veya hizmet yerini terk etmeme cezasına mahkum olmak veya en son aldığı disiplin cezasından geriye doğru son bir yıl içinde en az iki disiplin amirinden toplam sekiz defa veya daha fazla disiplin cezası almak” sözleşme fesih sebebidir.

TSK'dan Ayırmaya Esas Disiplin Ceza Puanı ve Ceza Sayısı			
	Son 1 yıl	Son 5 yıl	Açıklama
Ceza puanı	18	35	-
Ceza sayısı	12	25	En az farklı iki disiplin amiri vermelidir.
Disiplin Cezalarının Puanı			
Uyarma	Kınama	Hizmete Kısmi Süreli Devam	Aylıktan Kesme
1	1.5	2	3
Hizmet Yerini Terk Etmeme (Disiplin Amiri)	Hizmet Yerini Terk Etmeme (Disiplin Kurulu)	Oda Hapsi (Disiplin Amiri)	Oda Hapsi (Disiplin Kurulu)
3.5	4.5	4	4.5

Bu düzenlemeye göre personel ceza aldıça puan da alacak, puanı veya cezası belirlenen sürelerde belirtilen miktarlara ulaşınca hakkında ayırma işlemi yapılacaktır. Ceza sayısı ve puanın sınıra ulaşmış ulaşmadığında en son alınan disiplin cezasının kesinleştiği tarihten geriye doğru bir veya beş yıllık süre dikkate alınacaktır.²⁸

Disiplin ceza sayısı ve puanı bu sürelerin geçmesiyle sıfırlanmayacak, her seferinde son cezadan geriye doğru 1 ve 5 yıllık sürelerdeki cezalar devamlı gündemde olacaktır. Ceza puanı uygulamasında alınan cezanın miktarı önemli değildir. Örneğin; bir gün veya üç gün alınan hizmet yerini terk etmeme cezasının ceza puanı aynıdır.

Kanuna göre ceza sayısına göre işlem yapılması için cezaların en az iki farklı amir tarafından verilmiş olması gerekmektedir. Ancak ceza puanına göre işlem yapmak için bu şart aranmayacak, tek bir amir tarafından verilen cezalarla oluşan ceza puanına göre personel hakkında ayırma işlemi başlatılabilecektir.²⁹

²⁸ 6413 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden önce alınmış olan cezalar ceza sayısı ve ceza puanı uygulamasında dikkate alınmayacaktır.

²⁹ Bir amirin vereceği 12'den az disiplin cezası ile 18 disiplin ceza puanına ulaşılması mümkün olduğundan ceza sayısına göre işlem yapılabilmesi için aranan en az farklı iki amir şartının pratik bir değeri bulunmamaktadır.

f. Yüksek Disiplin Kurulları Oluşturulmuştur

Kanunun 21'inci maddesinde, personelin tabi olduğu mevzuat hükümlerine göre TSK'dan ilişkisinin kesilmesi veya sözleşmesinin feshedilmesi sonucunu doğuran Silahlı Kuvvetlerden Ayırma cezasını gerektiren disiplinsizliklere yer verilmiştir. Bu cezayı vermek üzere Kuvvet Komutanlıkları, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığında Yüksek Disiplin Kurulları oluşturulmuştur. Bu Kurullar, ayırma cezasını vermek için disiplin amirlerinden en az ikisinin teklifi veya Genelkurmay Başkanının doğrudan sevk etmesi üzerine veya kendiliğinden harekete geçebilecektir. Yüksek disiplin kurulları, disiplin kurulları ile aynı yetkilere sahip olup 21'inci maddede yer alan disiplinsizliklerden disiplinsizliği alışkanlık haline getirmek yani ceza sayısı ve puana göre ayırma işlemi takdir hakları bulunmamaktadır.

Silahlı kuvvetlerden ayırma disiplin cezası gerektiren disiplinsizlikler, 6413 sayılı Kanunun 20'nci maddesinde "Aşırı borçlanmak ve borçlarını ödeyememek, ahlaki zayıflık, hizmete engel davranışlarda bulunmak, gizli bilgileri açıklamak, ideolojik veya siyasi amaçlı faaliyetlere karışmak, uzun süreli firar etmek, disiplinsizliği alışkanlık hâline getirmek, iffetsiz bir kimse ile evlenmek veya böyle bir kimse ile yaşamak, gayri tabii mukarenette bulunmak³⁰" olarak belirlenmiştir.

Silahlı Kuvvetlerden ayırma cezasının verilmesine ilişkin sürecin disiplin amirlerinin teklifi ile başlatılması hâlinde süreci başlatan disiplin amiri tarafından diğer durumlarda ise yetkili komutanlıklar vasıtası ile yüksek disiplin kurulları tarafından, hakkında karar verilecek personelin savunması alınır. Yazılı savunma haricinde, yüksek disiplin kurulu tarafından gerek görülmesi veya personelin talepte bulunması hâlinde personel sözlü olarak da ifade vermeye çağrılabilir. Firar ve izin tecavüzü gibi, ilgilinin bulunamaması nedeniyle savunma almayı imkânsız hâle getiren zorunlu hâller gereğince verilecek Silahlı Kuvvetlerden ayırma cezasında savunma alınmaz.³¹

³⁰ Erkekler arası eşcinsel ilişki.

³¹ Madde de yer alan, puan esasına göre yapılan silahlı kuvvetlerden ayırma işleminde de savunma alınmasına gerek olmadığı yönündeki düzenlenme Anayasa Mahkemesi'nin 28.11.2013 tarihli ve 2013/46 Esas sayılı kararıyla iptal edilmiştir.; Yüksek Disiplin Kurulunda vekaleten savunma da mümkündür. Yaman, s.113-114.

Devlet memurluğundan çıkarma disiplin cezası gerektiren fiiller ise 657 sayılı Kanununun 125/E maddesinde “İdeolojik veya siyasi amaçlarla kurumların huzur, sükun ve çalışma düzenini bozmak, boykot, işgal, kamu hizmetlerinin yürütülmesini engelleme, işi yavaşlatma ve grev gibi eylemlere katılmak veya bu amaçlarla toplu olarak göreve gelmemek, bunları tahrik ve teşvik etmek veya yardımda bulunmak, yasaklanmış her türlü yayını veya siyasi veya ideolojik amaçlı bildiri, afiş, pankart, bant ve benzerlerini basmak, çoğaltmak, dağıtmak veya bunları kurumların herhangi bir yerine asmak veya teşhir etmek, siyasi partiye girmek, özürsüz olarak bir yılda toplam 20 gün göreve gelmemek, savaş, olağanüstü hal veya genel afetlere ilişkin konularda amirlerin verdiği görev veya emirleri yapmamak; amirlerine, maiyetindekilere ve iş sahiplerine fiili tecavüzde bulunmak, memurluk sıfatı ile bağdaşmayacak nitelik ve derecede yüz kızartıcı ve utanç verici hareketlerde bulunmak, yetki almadan gizli bilgileri açıklamak, siyasi ve ideolojik eylemlerden arananları görev mahallinde gizlemek, yurt dışında devletin itibarını düşürecek veya görev haysiyetini zedeleyecek tutum ve davranışlarda bulunmak, 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkındaki Kanuna aykırı fiilleri işlemek” olarak belirlenmiştir.

Kişinin iş hayatı dışında tüm hayatı üzerinde etkili olan memuriyetten/silahlı kuvvetlerden çıkarma hükümleri incelendiğinde, iki kanunda yer alan düzenlemelerin daha çok memurun kişisel tutum ve davranışlarına dayandığı ve büyük kısmının benzer olduğu görülmekle birlikte 6413 sayılı Kanunda puan ve sayı esasına dayalı disiplinsizliği alışkanlık haline getirmek disiplinsizliği, 657 sayılı Kanundan önemli bir ayrılık noktasını teşkil etmektedir.

g. Bazı Disiplin Cezalarına Karşı Yargı Yolu Açılmıştır

Önceki dönemde disiplin cezalarına karşı bir üst disiplin amirine itiraz (kanuna göre şikâyet) mümkün olup, 1602 Sayılı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi (AYİM) Kanunu’nun 21’inci maddesinin son fıkrasında yer alan “... disiplin suç ve tecavüzlerinden ötürü disiplin amirlerince verilen cezalar yargı denetimi dışındadır” hükmünden ötürü disiplin suç ve cezalarına karşı idari yargı yolu kapalıydı. 6413 sayılı Kanuna göre disiplin amirleri tarafından verilen disiplin cezalarına karşı iki iş günü

içinde bir üst disiplin amirine, disiplin kurulu tarafından verilen disiplin cezalarına karşı da beş iş günü içinde bir üst komutanlık disiplin kuruluna veya yetkili kılınan disiplin kuruluna itiraz mümkündür.³²

Yeni düzenlemede bazı disiplin cezalarına karşı idari yargı yoluna başvurmak mümkün hale getirilmiştir. Bu doğrultuda Kanunun 43'üncü maddesi ile yüksek disiplin kurulları tarafından verilen silahlı kuvvetlerden ayırma cezası ile disiplin amirleri veya disiplin kurulları tarafından barış zamanında verilmiş olan aylıktan kesme, hizmet yerini terk etmeme ve oda hapsi cezalarına karşı AYİM'de iptal davası açılabilmesine imkân tanınmıştır. Seferberlik ve savaş zamanında bütün disiplin cezalarına karşı yargı yolu kapalı olduğu gibi uyarma, kınama ve hizmete kısmi süreli devam cezalarına karşı barış zamanında da yargı yolu kapalıdır. Yargı yolu subay, astsubay, uzman jandarma, uzman erbaş ile sözleşmeli erbaş ve erler için geçerli olup, yükümlü erbaş/erler için kapalıdır.

Devlet memurları kanununa göre tüm disiplin cezalarına karşı idari yargı yoluna müracaat mümkünken silahlı kuvvetler açısından sınırlı bir denetimin tercih edilmesinin nedeni madde gerekçesinde; *"... Türk Silahlı Kuvvetlerinin mevcudu, disiplin tesisinin önemi, disiplinsizliklerin ve disiplin cezalarının mahiyeti gibi hususlar göz önüne alınarak tüm disiplin cezalarına karşı yargı yolunun açık olması sistemi tercih edilmemiştir. Zira bu tür bir sistemin, disipline ciddi zararlar verebileceği değerlendirilmektedir"* şeklinde açıklanmıştır.³³

Disiplin cezası, disiplin amirinin verdiği cezanın tebliğinin üzerinden iki iş günü geçmesi, disiplin kurulunun verdiği kararın tebliğinden sonra ise beş iş günü geçmesiyle kesinleşeceğinden, bu sürelerin geçmesinden sonra altmış (60) günlük dava açma süresi başlamaktadır. Amirin veya disiplin kurulunun verdiği disiplin cezalarına karşı itiraz edilmişse bu süre, itirazın reddedildiğinin tebliğ tarihinden itibaren başlayacaktır. Altmış günlük süre hak düşürücü süre olup bu

³² Önceki düzenlemede disiplin mahkemesi kararlarına karşı üç günlük bir itiraz süresi söz konusu iken disiplin amirlerince verilen cezalara karşı 1632 sayılı kanunun 188'inci maddesinde itiraz (şikâyet) için ilginç şekilde bir süre belirlenmemiştir.

³³ Düzenlemeye katılmakla beraber, 657 sayılı Kanuna tabi memurların sayısının TSK'nın profesyonel mevcudunun üzerinde olması, disiplinin tüm kurumlar için önemli olması, günümüzde değişen askerlik ve disiplin anlayışı nedenleriyle, maksadı açıklamaktan uzak gerekçeye katılmak mümkün değildir.

sürenin özürsüz olarak geçirilmesi durumunda idari yargıya başvurma hakkı ortadan kalkacaktır.

h. Adli Soruşturma ve Disiplin Soruşturması Birbirinden Bağımsız Kılınmıştır

Kanunun 5'inci maddesi; *"Herhangi bir fiilden dolayı ilgili hakkında yapılan adli soruşturma veya kovuşturma, aynı fiilden dolayı ayrıca disiplin soruşturması ve tahkikat yapılmasını, disiplin cezası verilmesini ve bu cezanın yerine getirilmesini engellemez"* şeklindedir. Bu düzenlemenin anlamı şudur: personelin işlediği fiilin adli veya askeri mahkemenin yetkisine giren bir suç olması, başka bir deyişle bu suç nedeniyle hakkında suç dosyası hazırlanarak ilgili mahkemeye gönderilmiş olması, personele 6413 sayılı Kanuna göre disiplin cezası verilmesini engellemez. Örneğin; kışla içinde bir arkadaşını yaralayan er hakkında "yaralama" suçundan suç dosyası hazırlanarak askeri mahkemeye gönderilmesi, aynı personel hakkında 6413 sayılı Kanununun 19/m maddesinde düzenlenen "Kavga etmek" disiplinsizliğinden dolayı ayrıca disiplin cezası verilmesine engel değildir.

657 sayılı Kanununun 126'ncı maddesinde yer alan *"Yukarıda yazılı disiplin kovuşturmasının yapılmış olması, fiilin genel hükümler kapsamına girmesi halinde, sanık hakkında ayrıca ceza kovuşturması açılmasına engel teşkil etmez"*, 131'inci maddesinde de yer alan *"Aynı olaydan dolayı memur hakkında ceza mahkemesinde kovuşturmaya başlanmış olması, disiplin soruşturmasını geciktiremez. Memurun ceza kanununa göre mahkûm olması veya olmaması halleri, ayrıca disiplin cezasının uygulanmasına engel olamaz"* hükümleri aynı düzenlemeyi ifade etmektedir.³⁴

Bu düzenlemenin *"bir suçtan iki ceza olmaz"* ilkesine aykırılık oluşturduğu düşünülse de disiplin cezalarının ceza hukuku anlamında bir ceza olmaması, tamamen idari nitelikte bir uygulama olması nedeniyle bu düşünce yerinde değildir. Disiplin hukukunda amaç, kamu hizmetinin iyi işlenmesini sağlamaktır. Disiplin cezaları herkese değil sadece belli statüde olan kişilere uygulanabilir, etkisini kişi temel hak ve özgürlüklerinde değil kişi ile kurumu arasında gösterir. Ayrıca adli

³⁴ Bu düzenleme, eylemle ilgili soruşturma veya kovuşturma sonunda verilecek adli cezanın caydırıcılığı beklenmeden disiplin cezası verilerek disiplinin derhal tesisine yöneliktir. Koç, s.810.

ceza bir ayırım gözetmeksizin herkese uygulanabilir, etkisini kişinin temel hak ve özgürlükleri üzerinde gösterir.³⁵ Adli cezaların varlığının sebebi ise kanunun deyimiyile kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzeni ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir.³⁶ Kısaca disiplin hukukunda idare, personelinin adının sırf olumsuz bir olaya karışması nedeniyle disiplin işlemi uygulamakta, personelin olumsuz değerlendirilen bir olaya karışmamasını istemektedir. Dolayısıyla personelin özellikle toplum nazarında hoş karşılanmayan yüz kıvartıcı ve utanç verici eylemlerde bulunması, hakkında disiplin cezası uygulanmasını engellemeyecektir. Örneğin, rüşvet, zimmet, dolandırıcılık, sahtecilik gibi suçların işlenmesi durumunda (alınan cezanın erteleme, paraya çevrime, hükmün açıklanmasının geri bırakılması gibi seçenek yaptırımlara çevrilmesi halinde dahi) personel hakkında disiplin yoluyla silahlı kuvvetlerden ayırma cezası uygulanması mümkündür.³⁷

Kural olarak, adli kovuşturma ve disiplin soruşturması birbirinden tamamen bağımsız olmakla birlikte bazı durumlarda ceza kovuşturmasının sonucu disiplin soruşturması için bağlayıcı olabilmektedir. Ceza mahkemesinin, yüklenen suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olmasına veya olayda bir hukuka uygunluk nedeninin bulunmasına dayanan beraat kararı disiplin işlemi yapacak amir ve kurullar için de bağlayıcıdır.³⁸ Ceza mahkemesi tarafından verilen mahkûmiyet karar hakkında, uyuşmazlığı kesin olarak çözmeyen bir kurum olan, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına (HAGB) karar verilmesi halinde bu kararın disiplin işlemi etkilemeyeceği ileri sürülmüştür.³⁹ Buna karşın Anayasa Mahkemesi HAGB kararının verildiği bazı davalar sonunda personel hakkında verilen disiplin cezalarının yerinde olmadığı yönünde kararlar vermiştir.⁴⁰

³⁵ İbrahim Pınar, Devlet Memurları Kanunu Şerhi, s.1136 vd.

³⁶ 5237 sayılı TCK m.1.

³⁷ "Ceza soruşturması/kovuşturması hiçbir şekilde disiplin soruşturmasını ve disiplin cezası verilmesini engellemez...Disiplin cezaları sonuçlarını kişilerin temel hak ve özgürlükleri üzerinde değil, içinde buldukları yapı ile aralarındaki ilişki içinde gösterir..." AYİM 3.D. 12.12.2013, 2013/631 E. (AYİM Dergisi, S.29, s.478)

³⁸ Ahmet Taşkın, Kamu Görevlileri Disiplin Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2006, s.130 vd.

³⁹ Demirağ, s.61; Olgun Değirmenci/Battalgazi Tanrıverdi, TSK Disiplin Kanunu Şerhi, Seçkin Yayınları, 2.Baskı, Mayıs 2014, Ankara, s.114-115.

⁴⁰ Anayasa Mahkemesi İkinci Bölüm 13.06.2013 tarih ve 2012/665 numaralı kararı.

1. Disiplin Cezaları Dışında İdari Yaptırımlar Getirilmiştir

Bu yaptırımlar 28 ve 29'uncu maddelerde; geçici olarak kontrol altına alma tedbiri, geçici olarak görevden uzaklaştırma ve görev yerini değiştirme tedbiridir. Firar veya izin tecavüzünderken yakalanarak birliğine teslim edilenlerin adli makamlar önüne çıkarılmasına kadar gözetim altına alınması, kendisine, başkalarına veya çevresine ya da hizmete ait bir eşyaya zarar vereceği açık bir şekilde belli olanların bu durumunun engellenmesi, ciddi şekilde bozulan disiplinin yeniden tesis edilmesi, askeri mahalde bulunan sarhoş kişinin sarhoşluğun etkisi geçinceye kadar kontrol altında tutulmasının gerekmesi durumunda, bu kişiler bu amaç için hazırlanacak mekânlarda ve yirmi dört saati geçmeyecek şekilde geçici olarak kontrol altında tutulabilecektir. Kişi hürriyeti üzerinde etkisini gösteren bu yetkinin 1632 sayılı Kanunun 169'uncu maddesinde yer alan (mülga) "... her mafevk (üst) emri altında olmayanları da disiplinin temini için muvakkat olarak tevkif etmeğe veya ettirmeğe salahiyetlidir..." şeklindeki benzer hükmünün Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülmüş, yüksek mahkeme 1961 Anayasası dönemindeki ilk kararında; "... buradaki yetkinin disiplin hukuku kapsamına giren bir davranış olduğu, tutuklama ve yakalama ile hiçbir ilgisi olmadığı" gerekçesiyle düzenlemenin Anayasaya aykırı olmadığına karar vermişken, 1982 Anayasası dönemindeki kararında; "... itiraz konusu kuralla disiplini temin amacıyla kendine özgü bir kontrol müessesesi düzenlenmiş olmakla birlikte, kuralda üst'ün ve tabii amirin, disiplini ihlâl edeni ne kadar süre zarfında tutabileceğine dair bir sınırlama bulunmaması kişilerin belirsiz süreyle özgürlüklerinden mahrum bırakılması tehlikesini ortaya çıkarmaktadır. Anayasa'nın 38. maddesinin on birinci fıkrasında Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından gerekli olan hallerde kanunla kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuracak düzenlemeler yapılmasına imkân tanınmışsa da, idareye geniş bir takdir yetkisi tanıyan itiraz konusu kuralın, süre yönünden öngörülebilir olmadığı gibi ilgiliye idarenin keyfi yorum ve uygulamalarına karşı yeterince koruma sağlayacak nitelikte olmadığı da ortadadır. Bu yönüyle kural, hukuk devleti ilkesinin alt unsuru olan belirlilik ilkesine aykırıdır" şeklinde iptal kararı vermiştir.⁴¹ Yeni düzenlemede bu yetkiyi kullanacak kişilerin, hürriyeti bağlayıcı bir ceza olan oda hapsi

⁴¹ 28.06.1966 tarih ve 1965/42 E., 1966/30 K.; 11.10.2012 tarih ve 2012/1 E., 2012/147 K.

cezası vermeye yetkili disiplin amirleriyle sınırlanması; kontrol altında bulundurulacak sürenin ise yirmi dört saatle sınırlandırılması karşısında iptal gerekçesinin, şimdilik ortadan kalktığı düşünülebilir.⁴²

Disiplin soruşturmasının emniyetli ve sıhhatli olarak devam etmesi amacıyla, görevi başında kalmasında sakınca görülen subay, astsubay, uzman jandarma, uzman erbaş veya sözleşmeli erbaş ve erler, asgari Tugay Komutanı emriyle idari izinli sayılarak on beş iş gününe kadar geçici olarak görevinden uzaklaştırılabilecektir. Benzer bir düzenleme, 353 sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluş ve Yargılama Usulü Hakkında Kanun'un 84'üncü maddesinde de yer almakla birlikte farklılık buradaki düzenlemenin, soruşturma öncesindeki faaliyetler kapsamında, diğerinin ise soruşturma aşamasında olması, ortak yön ise bu işlemlerin açığa alma işlemi olmamasıdır.

Bunun dışında, yapılan soruşturma sonunda görevine devam etmesinde kendisi veya birliği açısından sakıncalar bulunduğu karar verilen subay, astsubay, uzman jandarma, uzman erbaş veya sözleşmeli erbaş ve erler, atamaya yetkili makam tarafından resen veya yapılan teklif üzerine atama zamanına bağlı olmaksızın bulunduğu garnizonda veya başka garnizonda durumuna uygun başka bir kadroya ya da komutanlık emrine atanabilecektir.

Birer idari işlem niteliğinde olan bu tedbirlere karşı personelin idari ve yargı makamlarına başvurması hususunda özel bir düzenleme olmamakla birlikte, idarenin her türlü işlem ve eylemlerine karşı yargı yolunun açık olması karşısında idari ve yargı makamlarına başvurulmasının mümkün olduğu değerlendirilmektedir.⁴³

⁴² Anayasa Mahkemesinin benzer konulardaki uygulamaları ile temel hak ve özgürlükler konusundaki düşüncelerin sürekli gelişme ve değişime açık olması karşısında yeni düzenlemenin mahkemenin önüne gitmesi durumunda iptal kararı verilmeyeceğini söylemek mümkün değildir. Madde yer alan "Ciddi şekilde bozulan disiplinin yeniden tesis edilmesi" halinde ortada bir suç işlemiş olması muhtemel olduğundan gözaltı niteliğindeki bu işlem nedeniyle savcılık talimatı gerektiği yönünde bkz.: Fahrettin Demirağ, Gerekçeli Açıklamalı Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu, Adalet Yayınevi, Ankara, Ocak 2014, s.292.

⁴³ Madde 84: "Askerî savcı, asker kişi olan bir şüphelinin yapılan soruşturma dolayısıyla geçici olarak işten el çektilmesini gerekli görürse, bu hususta karar verilmesini teşkilâtında askerî mahkeme kurulan yetkili kıt'a komutanı veya askerî kurum amirinden ister. Kıt'a komutanı veya askerî kurum amiri bu hususta en geç üç gün içinde kararını verir ve sonucunu askerî savcıya bildirir. Bu işlem açığa çıkarma değildir." Geçici olarak kontrol altına alma tedbiri usul hukuku açısından

i. TSK'daki Devlet Memurları Askeri Disiplin Mevzuatı Dışına Çıkarılmıştır

TSK'da subay, astsubay, uzman jandarma, uzman erbaş, sözleşmeli erbaş/er, yükümlü erbaş/erler ile askeri öğrenciler dışında sivil memur ve sivil işçiler de görev yapmaktadır. Sivil personel dışındaki kişiler askeri şahıslar olup 211 sayılı TSK İç Hizmet Kanunu, 926 sayılı TSK Personel Kanunu, 3466 sayılı Uzman Jandarma Kanunu, 3269 sayılı Uzman Erbaş Kanunu, 4678 sayılı Sözleşmeli Subay Astsubay Kanunu, 6191 sayılı Sözleşmeli Erbaş ve Er Kanunu, 1076 sayılı Yedek Subaylar Kanunu, 1111 sayılı Askerlik Kanunu, 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu, 477 sayılı Disiplin Mahkemeleri Kanunu ile 6413 sayılı TSK Disiplin Kanunu gibi özel kanunlara tabidirler.

TSK'da görevli devlet memurları kural olarak kendi kanunlarına tabi olup 657 sayılı Kanunun TSK'da çalışan memurlara uygulanmayacak hükümleri, 232'nci maddede sayılmıştır. Buna göre 657 sayılı Kanunun çalışma saatleri hakkındaki 99'uncu, günlük çalışma saatlerinin tespiti hakkındaki 100'üncü, günün 24 saatinde devamlılık gösteren hizmette çalışma saat ve usulünün tespiti hakkındaki 101'inci, fazla çalışma ücreti hakkındaki 178'inci, görevden uzaklaştırmaya yetkilileri sayan 138'inci maddeleri TSK'da çalışan memurlara uygulanmayacaktır. Bir sonraki maddeye göre ise Kanunun disipline ait 124-136'nci maddelerindeki hükümler, TSK İç Hizmet Kanunu ve Yönetmeliği, Askeri Mahkemeler Kuruluş ve Yargılama Usulü Kanunu ve konu ile ilgili diğer hükümler saklı kalmak üzere, TSK'da çalışan sivil memurlar ile sözleşmeli ve yevmiyeli personel hakkında uygulanmaya devam edilecektir.

Bu hükümlerden anlaşılacağı üzere TSK'da görevli devlet memurları, disiplin yönünden genel kural olarak 657 sayılı Kanuna tabi olmakla birlikte istisnai olarak askeri şahısların tabi olduğu hükümlere de tabidir. Başka bir makalenin konusunu oluşturacak kadar geniş olan gelişmeler sonucunda önce AİHM sivil memurların askeri mahkemelerde yargılanmasının adil yargılanma hakkının ihlali olduğuna karar vermiş, daha sonra Anayasa Mahkemesi ilgili hükümleri iptal etmiş bu gelişmelere paralel olarak 211 sayılı Kanunun 115/b madde-

bir koruma tedbiri olup, idari işlem olmadığından buna karşı yargı yoluna başvurulamaz. Demirağ, s.298.

sinin ikinci cümlesindeki “*Hilafına hareket edenler askerlerin tabi olduğu cezai müeyyidelere tabi olurlar*” ibaresi 6413 sayılı Kanunla yürürlükten kaldırılmış böylece TSK’da görevli sivil memurların disiplin hukuku bakımından tamamen devlet memurları kanununa tabi olmaları sağlanmıştır. Ayrıca belirtmek gerekir ki disiplin işlemleri, 357 sayılı kendi özel Kanunlarına göre yapılan askeri hakimler de 6413 sayılı Kanun kapsamı dışındadır.

4. 6413 Sayılı Kanunun 657 Sayılı Kanunun Disiplin Hükümlerinden Farklılıkları

Devlet memurlarının disiplin işlemleri, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun “Disiplin” başlıklı 7’nci bölümünde, 124-136’ncı maddeler arasında düzenlenmiştir. Kanunda disiplin cezalarının, mevzuatın emrettiği ödevleri yerine getirmeyenlere, uyulması zorunlu hususları yapmayanlara ve yasaklanan işleri yapanlara, kamu hizmetlerinin gereği gibi yürütülmesini sağlamak amacı ile verileceği belirtilmiştir. Bu başlık altında iki kanun arasındaki önemli farklılıklar dile getirilecektir.

a. Disiplin Cezalarının Türleri Bakımından

6413 sayılı Kanunda askeri personel için hafiften ağıra doğru; uyarma, kınama, hizmete kısmi süreli devam, aylıktan kesme, hizmet yerini terk etmeme, oda hapsi (istisnai durumlarda) ve silahlı kuvvetlerden ayırma olmak üzere yedi değişik disiplin cezası düzenlenmiştir.⁴⁴ 657 sayılı Kanunda devlet memurları için hafiften ağıra doğru; uyarma, kınama, aylıktan kesme, kademe ilerlemesinin durdurulması ve devlet memurluğundan çıkarma olmak üzere beş değişik disiplin cezası düzenlenmiştir.

Memur ve askerlere verilen disiplin cezalarının türleri bakımından önceye nazaran kısmi benzerlik sağlanmıştır. Ancak personelin 3 saate kadar mesaiye devam etmesi şeklinde uygulanan ve disiplin amirlerince 1-8 gün arasında verilebilen hizmete kısmi süreli devam

⁴⁴ Vatan hizmetini yerine getiren yükümlü erbaş/erler için ise izinsizlik, ilave hizmet yükleme, oda hapsi (istisnai durumlarda) ve hizmetten men olmak üzere dört değişik disiplin cezası düzenlenmiştir.

cezası ile disiplin amirlerince 1-3 gün, disiplin kurulunca 4-10 gün arasında verilebilen hizmet yerini terk etmeme cezası ve istisnai hallerde varlığını devam ettiren oda hapsi cezası, askeri personelin hürriyeti üzerinde etkilidir.⁴⁵

Mali haklar üzerinde etkili olan aylıktan kesme disiplin cezasının oranları ve hesaplanma yöntemi de farklılık göstermektedir. Memurlar için 1/30-1/8 oranları arasında öngörülen bu ceza, askerler için 1/20-1/8 oranları arasında öngörülmüştür.

Bu husustaki diğer önemli bir farklılık da 6413 sayılı Kanunda disiplin cezaları dışında, amirlere, sözlü veya yazılı olarak ikaz etme, geçici olarak kontrol altına alma, geçici olarak görevden uzaklaştırma ve görev yerini değiştirme yetkisi tanınmasıdır. Kanunun 10'uncu maddesine göre amirlerin maiyetine hatalarını göstermesi, eleştirmesi, sözlü veya yazılı olarak ikazı disiplin cezası sayılmaz.⁴⁶ Disiplin amirleri, disiplin yönünden eğitilmesine ve ıslah edilmesine katkı sağlamak amacıyla maiyetine, ilave görev ve sorumluluklar verebilir. Bu kapsamda verilen görevler hizmete yönelik emir olarak kabul edilir. Kanunun 28'inci maddesine göre disiplinin tehlikede olduğu bazı durumlarda disiplin amirlerinin, personeli geçici olarak kontrol altına alma; 29'uncu maddesine göre hakkında soruşturma yapılan kişinin, soruşturmanın sağlıklı yürümesi amacıyla 15 güne kadar idari izinli sayılarak geçici olarak görevden uzaklaştırma yetkileri bulunmaktadır. Yine aynı maddeye göre soruşturma sonunda görevinde kalması kendisi veya birliği açısından sakıncalı görülen personelin, başka bir birliğe veya garnizona atandırılması mümkündür.

657 sayılı Kanunun 138'inci maddesine göre, devlet memurları, disiplin soruşturmasının herhangi bir aşamasında 3 aya kadar görevden uzaklaştırılabilir. Memurlar askerlerden farklı olarak görevden uzaklaştırma sürecinde idari izinli sayılmaz, aylığının üçte ikisini alır.

⁴⁵ Tatil günlerinde infaz edilmemesi dışında mülga kanundaki "göz hapsi" cezasının benzeri olan "hizmet yerini terk etmeme" cezası Anayasanın 38'inci maddesine istinaden idarenin kişi hürriyetini kısıtlayıcı müeyyide uygulamasına istisna teşkil etmektedir. Madde 38: "İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir."

⁴⁶ Disiplin cezası niteliğine olmayan yazılı ikaz hukuka aykırı değildir. AYİM 3.D.15.03.2012, 2011/1487 E. (AYİM Dergisi S.28, s. 577)

b. Disiplin Cezası Gerektiren Eylemler Bakımından

6413 sayılı Kanunda; rütbeli personel için, uyarma cezası gerektiren 17, kınama cezası gerektiren 8, hizmete kısmi süreli devam cezası gerektiren 5, aylıktan kesme cezası gerektiren 12, hizmet yerini terk etmeme (istisnai hallerde oda hapsi) cezası gerektiren 16, silahlı kuvvetlerden ayırma cezası gerektiren 9 olmak üzere disiplin cezası gerektiren toplam 67 adet "disiplinsizlik" düzenlenmiştir.

657 sayılı Kanunda memurlar için uyarma cezası gerektiren 8, kınama cezası gerektiren 13, aylıktan kesme cezası gerektiren 7, kademe ilerlemesinin durdurulması cezası gerektiren 14, devlet memurluğundan çıkarma cezası gerektiren 11 olmak üzere disiplin cezası gerektiren toplam 53 adet "fiil ve hal" düzenlenmiştir.⁴⁷

Her iki kanunda disiplin cezası gerektiren disiplinsizlik veya fiil ve hallerden olmamakla birlikte belirlenen disiplinsizlik veya fiil ve hallere nitelik ve ağırlıkları itibariyle benzeyen eylemlerin, adli veya askeri suç teşkil etse dahi aynı neviden disiplin cezasıyla cezalandırılabilceği hüküm altına alınmıştır. Bununla birlikte iki düzenleme arasında fark vardır. 6413 sayılı Kanun, benzer eylemlerin cezalandırılmasını disiplin amirinin takdirine bırakırken 657 sayılı Kanun, bu durumda ceza verilmesini emretmekte olup, takdir hakkı tanıma-mıştır.

c. Disiplin Cezası Vermeye Yetkili Amir ve Kurullar Bakımından

Asker amirler, rütbeli personel olan astlarına uyarma, kınama, hizmete kısmi süreli devam, aylıktan kesme, hizmet yerini terk etme cezaları verebilmektedir. TSK'dan çıkarma cezası ise Yüksek Disiplin Kurulları tarafından verilebilmektedir.⁴⁸

⁴⁷ 125'inci maddenin A, B ve C bentlerinin a) alt bentlerindeki "... verilen emir ve görevleri tam ve zamanında yapmamak, görev mahallinde kurumlarca belirlenen usul ve esasları yerine getirmemek, görevle ilgili resmi belge, araç ve gereçleri korumamak, bakımını yapmamak, hor kullanmak" şeklindeki düzenlemelerin aslında üç ayrı fiil ve hali düzenlediği dikkate alındığında toplam disiplinsizlik sayısı 59'a ulaşmaktadır.

⁴⁸ TSK Yüksek Disiplin Kurulları Yönetmeliği için bkz.:12 Nisan 2014 tarih ve 28970 sayılı Resmi Gazete.

Devlet memurlarına amirler tarafından uyarma, kınama ve aylıktan kesme cezası verilebilirken kademe ilerlemesinin durdurulması disiplin kurulları, devlet memurluğundan çıkarma cezası ise Yüksek Disiplin Kurulları tarafından verilebilmektedir. Görüldüğü gibi disiplin amirleri astlarına daha fazla disiplin cezası vermeye yetkilidir. Hürriyeti kısıtlayıcı ceza verme yetkileri de, istisnai hallerde oda hapsi normal şartlarda hizmet yerini terk etmeme cezalarında, halen mevcuttur. Ayrıca hizmet yerini terk etmeme cezası gerektiren disiplinsizliklerde, personelin daha fazla ceza almasını sağlamak amacıyla disiplin kuruluna sevk etme konusunda takdir yetkileri bulunmaktadır.

Disiplin Mahkemeleri yerine kurulan Disiplin Kurulları ancak disiplin amirinin takdir yetkisini bu yönde kullanarak sevki durumunda çalışabilmektedir. Bu kurullar, rütbeli personelin hizmet yerini terk etmeme cezası gerektiren disiplinsizliklerine (md.19) aynı cezayı 4-10 gün arasında; erbaş erlerin ise aylıktan kesme ve hizmet yerini terk etmeme cezası gerektiren disiplinsizliklerine (md.18-19) hizmetten men cezasını 7-15 gün arasında vermeye yetkilidir. İnfaz edilen hizmetten men cezası, erbaş/erlerin askerlik hizmetinde sayılmaz ve yükümlülük bu süre kadar uzar.

6413 sayılı Kanuna göre asgari tugay komutanlığı (Deniz ve Hava Kuvvetleri ile Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığında eşiti) veya ihtiyaç duyulması hâlinde daha alt seviyedeki birlik, karargâh ve kurumlarda bir Disiplin Kurulu teşkil edilir.

Silahlı Kuvvetlerden ayırma cezası vermek üzere; kuvvet komutanlıkları Jandarma Genel Komutanlığı veya Sahil Güvenlik Komutanlığında, general ve amiraller hakkında ise Genelkurmay Başkanlığında Yüksek Disiplin Kurulu oluşturulur.

657 sayılı Kanuna göre, disiplin ve soruşturma işlerinde kanunlarla verilen görevleri yapmak üzere kurum merkezinde bir Yüksek Disiplin Kurulu ile her ilde bölge esasına göre çalışan kuruluşlarda bölge merkezinde ve kurum merkezinde ayrıca Milli Eğitim Müdürlüklerinde, birer Disiplin Kurulu bulunur.

Disiplin mahkemelerinin yerine teşkil edilen disiplin kurullarının yapısı ve işleyişi memur disiplin kurullarıyla benzerlik taşımakta olduğundan, asker-memur arasındaki disiplin mahkemesi-disiplin

kurulu farklılığı ortadan kalkmıştır. Böylece AİHM'nin disiplin mahkemelerinin tarafsızlıktan ve bağımsızlıktan yoksun olması nedeniyle adil yargılanma ilkesinin ihlal edildiği yönündeki kararlarının da gereği yerine getirilmiştir.

d. İtiraz ve Yargı Yolu Bakımından

İtiraz, disiplin cezalarının hukuka uygunluğunun denetlenerek gerektiğinde kaldırılmasını veya değiştirilmesini sonuçlayan başvuru yoludur.⁴⁹ Askeri şahıslara disiplin amirlerince verilen cezalara ancak bir üst disiplin amiri nezdinde itiraz edilebilmektedir. Örneğin; bölük komutanı tarafından verilen disiplin cezasına karşı iki iş günü içinde tabur komutanına itiraz edilebilir.⁵⁰ Üst disiplin amirinin itirazı reddetmesi durumunda ceza kesinleşir ve infaz edilerek şahsi dosyada yerini alır. Üst disiplin amiri itiraza konu disiplin cezasını kaldırabilir, hafifletebilir veya onayabilir ancak arttıramaz.

Disiplin Kurulunca rütbeli personele verilen hizmet yerini terk etmeme ve oda hapsi cezasına karşı, beş iş günü içinde üst komutanlık disiplin kuruluna itiraz edilebilmektedir. İtiraz makamı itirazı kabul durumunda yeni kararı kendisi vermektedir. Disiplin kurulu kararlarına karşı yargı yolu açıktır.

Disiplin amirince verilen cezanın uyarma, kınama, hizmete kısmi süreli devam olması durumunda idari yargı yolu kapalıdır. Disiplin amirince verilen cezanın aylıktan kesme ve hizmet yerini terk etmeme veya oda hapsi olması halinde Askeri Yüksek İdare Mahkemesi (AYİM) nezdinde idari yargı yolu açıktır. Seferberlik ve savaş zamanında ise tüm disiplin cezaların karşı yargı yolu kapalıdır.

657 sayılı Kanuna tabi memurlara disiplin amirlerince verilen uyarma, kınama, aylıktan kesme cezalarına karşı disiplin kurulu; disiplin kurulunca verilen kademe ilerlemesinin durdurulması cezasına karşı ise yüksek disiplin kurulu nezdinde itiraz edilebilir. İtiraz üzerine disiplin kurulu itiraza konu disiplin cezasını onar veya kaldırır ancak

⁴⁹ Yıldırım, s.112.

⁵⁰ 1632 sayılı Kanundaki mülga düzenlemede disiplin amirince cezalandırılan personel, itirazın kızgınlık ve öfkeyle değil sakin ve akliselimle yapılmasını sağlamak maksadıyla, cezanın tebliğinden itibaren 24 saat geçtikten sonra itiraz edebilmekteydi.

kendisi bir ceza tayin edemez. İtirazın kabulü halinde disiplin amiri her defasında daha hafif yeni bir ceza tayininde bulunabilir. Memur da bu yeni cezaya her defasında itiraz edebilir.⁵¹ İtiraz için öngörülen süre kararın tebliğden itibaren yedi gündür. Memurlara verilen tüm disiplin cezalarına karşı idare mahkemesi nezdinde idari yargı yolu açıktır.

Disiplin cezalarına karşı yargı yolunda asker ve memurların sahip olduğu imkânlar bakımından önemli farklılıklar olduğu aşikârdır. Öncelikle memurların tüm cezalara sahip olduğu hak askerler bakımından ancak nitelik olarak daha ağır olan üç cezayla (aylıktan kesme, hizmet yerini terk etmeme, oda hapsi) sınırlandırılmıştır. Kaldı ki yargı yolu kapalı olan disiplin cezalarına karşı üst disiplin amirine yapılan itirazlar çoğu zaman amirin otoritesini kırmamak düşüncesiyle reddedilmekte olup, sonrasında personel açısından yapacak başka bir işlem bulunmamaktadır.

Bu konudaki önemli bir diğer farklılık da başvuru imkanı ve başvurulacak mahkemelerden kaynaklanmaktadır. Devlet memurları, itirazı görevli bulunduğu yere en yakın idare mahkemesine yaparken; asker şahıslar için tek yetkili mahkeme, askeri olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa bile asker kişileri ilgilendiren ve askeri hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların ilk ve son derece mahkemesi olarak yargı denetimini ve diğer kanunlarda gösterilen görevleri yapan AYİM'dir. Başka bir ifadeyle devlet memurları için idare mahkemesi ve Danıştay şeklinde iki dereceli bir başvuru sistemi sağlanmışken askeri şahıslar için tek dereceli bir başvuru söz konusudur. Yargılamanın iki dereceli olması, sürecin uzunluğu dışında, güvenli olması nedeniyle daha tercih edilir bir yöntemdir. Diğer taraftan 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu'na göre devlet memurlarına iş hayatında örgütlenme hakkı kapsamında sendika üyesi olma hakkı verilmesiyle, memurların disiplinle ilgili davalarında bir ücret ödemeksizin sendika avukatlarının hukuki yardımından faydalanmaları mümkünken, askeri şahısların böyle bir imkanı bulunmamaktadır.⁵² Bunun diğer bir sonucu olarak askeri şahıslar açtıkları

⁵¹ Cezanın disiplin kurulunca kaldırılmasından sonra yeni ceza tertibi halinde memurun her defasında itiraz hakkı olduğuna ilişkin Devlet Personel Başkanlığının 05.07.2011 tarih ve 13486 sayılı görüşü için bkz.: <http://www.dpb.gov.tr/tr-tr/gorus/disiplin-877>

⁵² Anayasa Mahkemesinin 10.04.2013 tarih ve 2013/57 K. sayılı kararıyla TSK'da

davanın reddedilmesi durumunda, Avukatlık Asgari Ücret Tarifesine göre, AYİM'in yüksek mahkeme olması hasebiyle, iki katı vekâlet ücreti ödemek durumundadır.

Bu konudaki son farklılık olarak, 6413 sayılı Kanunda itiraz için öngörülen üç günlük süre, iş günü olarak belirlenmişken 657 sayılı kanunda itiraz için yedi günlük süre belirlenmiştir. Bu yönüyle memurların savunma için askerlere göre genelde, iki günlük ek süreleri olduğu görülmektedir.

e. İnfaz Usulü Bakımından

Mülga düzenlemede disiplin cezalarının derhal infazı öngörülmüşken 6413 sayılı Kanundaki düzenlemeye göre disiplin cezaları kesinleştikten sonra infaz edilebilmektedir.⁵³ Daha açık ifade edilecek olursa disiplin amirleri tarafından verilen cezalara itiraz edilmemesi veya üst disiplin amirine yapılan itirazın reddedilmesi; disiplin kurulunca verilen cezalara itiraz edilmemesi veya üst komutanlık disiplin kuruluna yapılan itirazın reddedilmesi üzerine ceza infaz edilir, infazda azami süre bir yıldır.

Devlet memurlarında ise disiplin cezaları verildiği tarihten itibaren hüküm ifade eder ve derhal uygulanır. Başka bir deyişle kanun lafzına göre cezanın infazını gerçekleştirmek için, itiraz işlemlerinin beklenmesine ve cezanın kesinleşmesine gerek yoktur. Ancak uygulamada cezanın kesinleşmesi beklenmektedir. Her iki sistemde de infaz için yargı yolunun tüketilmesi gerekmemektedir.

Hukuki güvenlik ve kişi güvenliği gereği disiplin cezalarının işlenmesinden ve öğrenilmesinden itibaren her iki kanunda da hak düşürücü süreler düzenlenmiştir. 6413 sayılı Kanun, amirlere disiplinsizliğin öğrenilmesinden itibaren TSK'dan ayırma cezası gerektiren disiplinsizliklerde bir yıl diğer disiplinsizliklerde bir aylık süre tanıdığı; 657 sayılı Kanun, devlet memurluğundan çıkarma cezası gerektiren eylemlerde, altı ay diğer eylemlerde ise bir aylık süre tanıdığıdır.

görevli devlet memurlarına iş hayatında örgütlenme hakkı kapsamında sendika üyesi olma hakkı verilmesiyle aynı imkan TSK'da görevli memurlar için de geçerli olmuştur.

⁵³ 1632 sayılı Kanun mülga madde 182.

TSK'daki Disiplin Kurullarına tanınan altı aylık zamanaşımı süresi de disiplinsizliğin amir tarafından öğrenilmesinden itibaren başlamaktadır. Memur Disiplin Kurulları ise kademe ilerlemesinin durdurulması cezası ile ilgili işlerde, soruşturma dosyasını aldıkları tarihten itibaren; uyarma ve kınama cezalarına karşı yapılan itirazlar ile ilgili işlerde itiraz dilekçesi ile cezaya ilişkin karar ve eklerinin kendilerine intikalinden itibaren 30 gün içinde kararlarını verirler.

Bu düzenlemeler değerlendirildiğinde, memurun kendisini aklamaları için kanun tarafından sağlanan itiraz hakkını kullanmasının beklenmesinin daha doğru olduğu değerlendirildiğinden, cezanın infazı için kesinleşmesini öngören askeri disiplin hukukunun daha yerinde ve ileri bir düzenleme olduğu, zamanaşımına ilişkin düzenlemelerin ise makul ve paralel olduğu görülmektedir.

f. Disiplin Cezalarının Etkileri Bakımından

Disiplin cezalarının etkilerini, askeri şahısların mesleki hayatları süresince göstereceği yönünde düzenlemeler mevcuttur. Kanununun 30 ve 31'inci maddelerine göre, disiplin cezaları ve diğer idari yaptırımlara ilişkin bilgi ve belgeler, ilgililerin şahsi dosyalarına konularak muhafaza edilir ve kayıt altına alınır, disiplin cezalarına ilişkin evrakın birer sureti personelin mensubu olduğu kuvvet komutanlıklarına, Jandarma Genel Komutanlığı veya Sahil Güvenlik Komutanlığına gönderilir, disiplin cezaları ve diğer idari yaptırımlar, nitelik ve niceliklerine uygun olarak; personel hakkında yapılacak sicil, terfi, atama, ayırma, ilişik kesme, sözleşme feshi, özellikli görevlere seçim ve benzeri idari işlemlerde göz önünde bulundurulur. Aynı şekilde disiplin kurulları tarafından verilen hizmetten men cezası ile oda hapsi cezaları, yedek subaylar ile erbaş ve erlerin askerlik hizmet sürelerine eklenir ve bu kişiler o süre kadar geç terhis edilir.

Buna karşın disiplin cezaları devlet memurları açısından süreli etki göstermektedir. Aylıktan kesme cezası ile tecziye edilenler 5 yıl, kademe ilerlemesinin durdurulması cezası ile tecziye edilenler 10 yıl boyunca daire başkanı kadrolarına, daire başkanı kadrosunun dengi ve daha üstü kadrolara, bölge ve il teşkilatlarının en üst yönetici kadrolarına, düzenleyici ve denetleyici kurumların başkanlık ve üyeliklerine, vali ve büyükelçi kadrolarına atanamazlar. Devlet memurları uyarma ve

kınama cezalarının uygulanmasından beş yıl diğer cezaların uygulanmasından on yıl sonra, atamaya yetkili amire başvurarak verilmiş olan cezalarının (devlet memurluğundan çıkarma cezası hariç) özlük dosyasından silinmesini isteyebilmektedir. Kanunun 133'üncü maddesine göre memurun bu süreler içerisindeki davranışlarının isteğini haklı kılabileceği nitelikte görülmesi durumunda, kademe ilerlemesinin durdurulması cezasının özlük dosyasından çıkarılmasında disiplin kurulunun mütalaası alındıktan sonra, cezalar özlük dosyasından silinir.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Askerlik mesleğinin gerek ve şartlarının farklılığı nedeniyle askeri disiplin hukuku devlet memurları disiplin hukukundan ayrılmış ve farklı düzenlenmiştir.⁵⁴ İki sistem arasında uzun zamandır önemli farklılıklar bulunmasına karşılık 6413 sayılı Kanunla askeri disiplin hukuku birçok açıdan devlet memurları disiplin hukukuna paralel yapıya kavuşturulmuştur.

İstisnaları hariç olmak üzere oda hapsi cezasının kaldırılmasıyla, uluslararası alanda yaşanan sıkıntı sonlandırılmıştır.

Disiplinsizlik oluşturan eylemlerin neler olduğunun tek tek belirlenmesi, eylemlere verilecek cezaların belirlenmesi, savunma süresi için asgari ve azami süreler belirlenmesi, karar verme süresi için disiplin amirlerine süre verilmesi gibi düzenlemelerle disiplin amirlerine tanınan yetkilerin kullanılmasında standartlık sağlanmıştır.

Müstakil görev yapsın yapmasın maiyetini sevk ve idare ederek verilen vazifeleri yapmak bakımından birinci derecede sorumlu olan tüm amirlere, maiyetine ceza verme yetkisinin verilmesi disiplinin temini ve sorumluluk yetki paralelliğinin sağlanması bakımından faydalı olmuştur.

Askeri şahıslar açısından çok önemli hak mahrumiyetleri doğurabilen disiplin cezalarına karşı sınırlı da olsa yargı yolunun açılmış

⁵⁴ AİHM de birçok kararında "Bir sivilde uygulandığında özgürlükten mahrum bırakılma olarak değerlendirilen bir ceza ya da disipline ilişkin tedbir, askere uygulandığında aynı niteliği taşımayabilir" diyerek askeri hayata ilişkin düzenlemelerin farklılık gösterebileceğini kabul etmektedir. Örneğin, yukarıda belirtilen AD-Türkiye kararı.

olması cezaların kişi üzerindeki etkisi dikkate alındığında idarenin denetimi ve hukuki güvenliğin sağlanması açısından yerinde düzenlemeler olmuştur.

Disiplin cezaları dışında getirilen idari yaptırımlar disiplinin temini açısından yerinde olmakla birlikte özellikle görev yerini değiştirme tedbirinin uygulanmasında dikkatli olunmalıdır.

Bu olumlu hususların yanında nitelik itibarıyla 657 sayılı Kanundan farklı türde disiplin cezalarının bulunması (hizmete kısmi süreli devam, hizmet yerini terk etmeme, oda hapsi), bazı cezalar için idari yargı yolunun kapalı olması (uyarma, kınama, hizmete kısmi süreli devam), belli sürelerde belirlenen ceza puanı veya ceza sayısına ulaşan personel hakkında silahlı kuvvetlerden ayırma işleminin yapılabilmesi bezdiri (mobbing) aracı olarak kullanılabilceğinden Kanunun olumsuz düzenlemeleri olarak değerlendirilmektedir.⁵⁵

Gerek askeri gerek diğer kamusal işlerde başarılı çalışmaların ödüllendirilmesi yanında kurallara aykırı davrananların cezalandırılması kurumlarda düzenin sağlanması ve vazifenin başarılması için elzemdir. Ancak iyi fikirlerin, iyi çalışmanın, iyi sonucun ancak rahat ve huzurlu bir çalışma ortamında alınacağına şüphe yoktur. Askerlikteki veciz deyimle *“Nerede karşılıklı sevgi ve saygı varsa orada itimat ve itaat vardır. İtimat ve itaatin olduğu yerde disiplin, disiplinin olduğu yerde huzur, huzurun olduğu yerde başarı vardır.”* Sürekli gerginlik, huzursuzluk ve cezalandırmanın olduğu ortam başarıyı getirmediği gibi disiplini de sağlamaz. Biçimsel bir itaat disiplin demek değildir, düşüncelerden duygulardan, alışkanlıklardan seçilmiş, bir araya toplanmış ve ortak bir inanç olarak kabul edilmiş bulunan kurallar, disiplini doğurur.⁵⁶ Edebi bir dille yazılan TSK İç Hizmet Yönetmeliğinde ifade edildiği gibi itaat, âmir veya üstün kanuni yetkisinden korkmaktan ziyade onun bilgisine, rütbe ve makamına ve şahsına karşı duyulan ve beslenen saygı ve sevgiden ileri gelmelidir. Bu saygı ve sevgi hislerini telkin eylemek de âmirin ve üstün esas vazifelerindedir.⁵⁷ 31012015 13.00

⁵⁵ Mobbing hususunda bkz.: Ümit Güveyi, “Memur Disiplin Hukukunda Mobbing”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.XVII, 2013, S.1-2, s.1455-1481.

⁵⁶ Yıldırım, s.81.

⁵⁷ TSK İç Hizmet Yönetmeliği Madde-4.

Kaynakça

- Aksoylu İlter, Milli Savunma Bakanlığı ile Türk Silahlı Kuvvetlerinde Görevli Devlet Memurlarının Disiplin Hukuku, *AYİM 19 Numaralı Dergi*, s.101-135.
http://www.msb.gov.tr/ayim/Ayim_makale_detay.asp?IDNO=60
- Cem Cemil, Disiplin ve Disiplin Hukuku, *Ankara Barosu Dergisi*, 1969/5, s.821-834.
- Değirmenci Olgun/Tanrıverdi Battalgazi, TSK Disiplin Kanunu Şerhi, Seçkin Yayınları, 2.Baskı, Ankara, Mayıs 2014.
- Demirağ Fahrettin, Gerekçeli Açıklamalı Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu, Adalet Yayınevi, Ankara, Ocak 2014.
- Erman Sahir, Askeri Ceza Hukuku, Umumi Kısım ve Usul, 7. Bası, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1983.
- Güveyi Ümit, Memur Disiplin Hukukunda Mobbing, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.XVII, 2013, S.1-2, s.1455-1481.
- Karahanoğulları Onur, Memur Disiplin Hukukunun Niteliği ve İlkeleri, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C.8, S.3, Temmuz 1999, s.55-77.
- Koç Cihan, TSK İç Hizmet Kanunu, İç Hizmet Kanunu ve Yönetmeliği, Askeri Ceza Kanunu, TSK Disiplin Kanunu, TSK Personel Kanunu ve İlgili Mevzuat, 20. Baskı, Ankara, Kasım 2013.
- Pınar İbrahim, Devlet Memurları Kanunu Şerhi, Seçkin Yayınları, Ankara, 2006.
- Taşkın Ahmet, Kamu Görevlileri Disiplin Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2006.
- Yıldırım Ramazan, Türk Askeri Disiplinin Hukukuna Kısa Bir Bakış, *AYİM 14 Numaralı Dergi*, s.81-126.
- Yaman Murat, TSK Disiplin Kanunu, Adalet Yayınevi, Ankara, Şubat 2013
- Yüce Turhan Tufan, Ceza Hukuku İlkelerinin Disiplin Ceza Hukukunda Geçerliliği Sorunu ve Danıştay Kararlarının Bu Açıdan Tahlili, *Danıştay Dergisi*, Yıl 24, S.88, 1994, s.5-13.